

Het Rijke Roomsche Leven in de schoolbanken

door Ad Tilborghs

Babyboomers

Na de Tweede Wereldoorlog werden in een tijdsbestek van amper tien jaren in ons land 2,4 miljoen kinderen geboren. Het gaat hier om de periode 1946-1955. In heel Nederland, dus ook in Bergeijk, zullen de ambtenaren van de Burgerlijke Stand de handen vol hebben gehad met de alsmaar toenemende aangiften van geboorte. Al deze nieuwe wereldburgers werden pas veel later aangeduid als de generatie van de *babyboom*. De gevolgen van deze enorme geboortegolf waren verreikend: overvolle lagere scholen in de jaren vijftig, een grote toestroom naar de arbeidsmarkt en het hoger onderwijs in de jaren zestig, grote bouwinspanningen in de jaren zeventig, en, vanaf 2011, een verhoogde toename van 65-jarigen. De eersten van de lichte babyboomers van 1946 hebben in maart en april 2011 hun AOW-uitkering gekregen. De inspanningen in het echtelijk bed in de jaren na de Tweede Wereldoorlog hebben inmiddels miljarden gekost. En het houdt maar niet op, de komende jaren.

De babyboomers hebben in veel opzichten de wind in de rug gehad. Toen de naoorlogse generatie zich meldde op de arbeidsmarkt was de vijfdaagse werkweek (1960) ingevoerd, werd het minimumloon voor jongeren tot 25 jaar geregeld en profiteerden nieuwkomers op de arbeidsmarkt van een ongekende vraag naar arbeidskrachten. Die zorgde ervoor dat de lonen van jaar tot jaar met 8 tot meer dan 16 procent (1964) omhoog gingen. Het minimumweekloon voor jongeren vanaf 25 jaar werd vastgesteld op 100 gulden (45 euro). Ook secundaire arbeidsvoorwaarden werden beter. Ons land was na 1963 een van de snelst groeiende economieën van Europa, onder andere dankzij de forse toename van de beroepsbevolking. De babyboomers zijn opgegroeid met televisie (1951), later met de anticonceptiepil (1962). Ook de katholieke kerk ging/moest met de tijd mee. Maar het duurde wel even voor dat zijn beslag kreeg. Van de gelovigen werd stilaan een actievere rol verwacht. De volkstaal kwam in plaats van het Latijn; de priester stond voortaan met zijn gezicht in plaats van zijn rug naar de kerkgangsters.

Het Rijke Roomsche leven

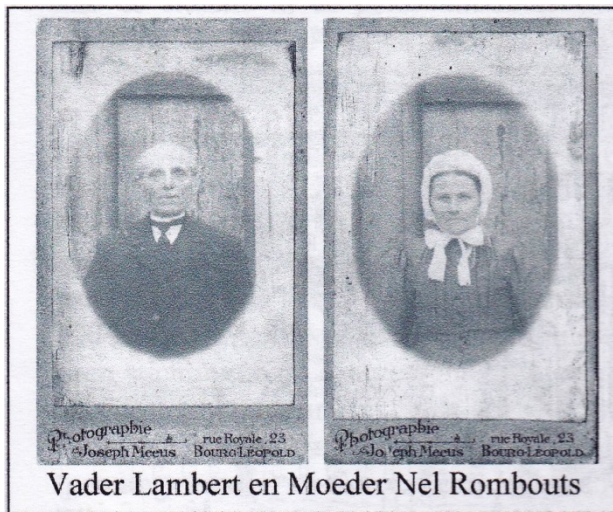
De toegenomen welvaart, de groei van de katholieke bevolking, de intensivering van de geloofsbeleving en de grote aantallen religieuzen droegen ertoe bij dat deze periode ook wel betiteld werd als de tijd van het *'Rijke Roomsche Leven'*.

Ooit telde Bergeijk vier kloostergebouwen. In de loop der jaren waren daarin vijf congregaties gehuisvest, vier voor vrouwen en één voor mannen. De vrouwen waren werkzaam in het onderwijs en de maatschappelijke zorg, de paters hadden er hun noviciaat.

Ben je ouder dan 55+ dan is de kans groot dat je de eerste heilige communie hebt gedaan, dat je voor en na het eten een kruisje sloeg en wekelijks naar de kerk ging. Ergens in het huis was wel een wijwatervaatje te vinden, zodat de bewoner bij binnenkomst in de vertrek er enkele vingers in kon dopen en vervolgens, met gereinigde handen, een kruisteken kon maken: het wijwaterkruisje.

Eminente rol voor Bergeijkenaar Frans Rombouts

In dit klimaat was het vanzelfsprekend dat ook het onderwijs tot diep in de haarvaten van de katholieke leer doordrongen was. Dat gold bij uitstek voor het lager onderwijs. Dat was van en voor de parochie. De pastoor was de baas; het bij wet voorgeschreven schoolbestuur viel doorgaans samen met het kerkbestuur. De leerstof en de lesmethoden waren van A tot Z op katholieke leest geschoeid. Dat gold niet alleen voor Brabant maar voor heel katholiek Nederland. Het was een geboren Bergeijkenaar die in dat proces een eminente rol vervulde: Godefridus Franciscus (Frans) Rombouts, beter bekend als Frater Rombouts. Een onderwijskundige van nationale allure, Schrijver van schier ontelbare boeken en boekjes, geestelijke vader van een onderwijsmethodiek die jarenlang in katholiek Nederland als alleenzigmakend werd beschouwd. Hij was geboren op 15 januari 1883 als zoon van Lambertus Rombouts (1851-1937) en Petronella de Werdt (1857-1925).

Vader Lambert en Moeder Nel Rombouts

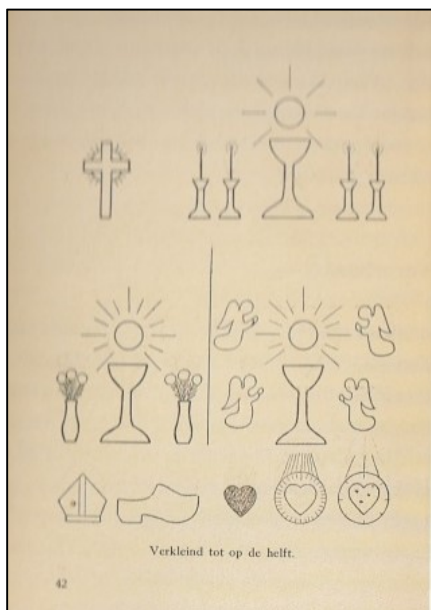
Gepokt en gemazeld in een door en door katholiek gezin dat elf kinderen telde (van wie er twee dood werden geboren). Zijn oudere zusje, Maria Lucia, stierf toen zij vier was, waarna Frans de oudste was. In 1900, net zeventien jaar oud, werd hij als frater Sigebertus opgenomen in het noviciaat van de Fraters van Onze Lieve Moeder van Barmhartigheid te Tilburg. Hij behaalde verschillende onderwijsbevoegdheden, de akte Duits MO-A en volgde enkele jaren colleges aan het Pedagogisch-

Psychologisch Instituut van de RK Leergangen. Nog tijdens zijn opleiding barstte hij los in een stortvloed van op pedagogische leest geschoeide publicaties. Hij was katholiek in alles, dus ook in zijn lees-, schrijf-, en rekenmethodes. In het katholieke zuiden werd hij een vedette. In 1931 werd hij lid van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden. Zijn bibliografie, bestaande uit 771 publicaties (periode 1911-1949), verscheen bij zijn 50-jarig kloosterjubiläum in 1950. Hij overleed in 1962, op twee maanden na tachtig jaar oud.

Zoals gezegd: hij was katholiek in alles. Merkwaardig genoeg gold dat ook als hij modellen ontwierp voor de lessen in schrijven, taal en rekenen. Voorbeelden zijn er te over. Vandaag de dag zullen zij pedagogen, onderwijskrachten en andere belangstellenden met verbazing, wellicht zelfs met afgrijzen vervullen. Een halve eeuw geleden waren zij zondermeer *sacrosanct* verklaard.

In zijn leerboekje *'Vooruit in Nieuwe Richting'* vinden we geometrische omtrekmodellen die dienden om de motoriek van kinderen te oefenen voordat ze aan het echte schrijven toekwamen. Tussen het aangeboden oefenmateriaal – uiteraard – stonden eenvoudige tekeningen van godsdienstige voorwerpen als een kruis, kandelaars, een kelk met stralende hostie, engeltjes, een kerkgebouw, een klomp (voor Sinterklaas) en een mijter. De bedoeling was dat de kinderen door met een potlood de omtrekken te volgen een vaste hand kregen. Ziehier de toelichting:

De kinderen tekenen zo graag alles, ook dingen die bij Catechismusles ter sprake komen, en hoe beter het godsdienstonderwijs gegeven wordt, hoe beter is als allesdoordringende zuurdesem het gehele onderwijs doorwerkt, des te eerder zal 't kind er toe komen, om ook dit gebied zijn weten neer te krabbelen. En iedere onderwijzer weet, van hoeveel gewicht het tekenen van zaken is, voor het onthouden. Het kruis staat aan het begin van ieder Godsdienstonderwijs. Bij de behandeling ervan, heeft de catecheet (godsdienstleraar) een kruis in handen, hij tekent het kruis op het bord, en de leerlingen tekenen het na. Maar met ons model maken ze nu eens een heel mooi kruis. We kleuren of arceren het; een andermaal versieren we het met cirkel en stralen. De klomp zelfs voor Sinterklaas kunnen ze met behulp van ons modelletje maken en hem vullen met hooi, wortelen, brood enz. voor het paard. Bij behandeling van de kerk stellen wij de

leerlingen in staat een kerk in zijn meest algemene vorm te tekenen. Met enkele doorgetrokken lijnen, is de kerk klaar als in ons voorbeeld. Een andere keer tekenen we ramen in de kerk, spitsboogramen, waarvan eerst even een grote op 't bord getekend wordt, om de bijzondere vorm op te nemen. Dan gaan we zulke ramen, kerkramen, in onze tekening zetten.

Rekenles met aflaten

Daar bleef het niet bij. Ook de kunst van het rekenen werd met een katholieke paplepel naar binnen gegoten. Natuurlijk stonden in de rekenboekjes van die tijd veel 'koopmanssommen', maar het waren toch de van katholieke strekking voorziene voorbeelden die eruit sprongen. Zoals: *'Als gij eerbiedig een kruis maakt, verdient gij 50 dagen aflat. Doet gij het met wijwater, dan hebt gij 100 dagen aflat. Hoeveel dagen aflat verdient Jan elke dag? 4-maal daags maakt hij een kruis met wijwater, 10-maal zonder.*

In de jaren vijftig was het in het katholieke Zuiden nog gebruikelijk dat de school het huiselijke milieu van een leerling in beeld bracht. Op die manier werd duidelijk wat voor vlees zij in de kuip had. Met het oog daarop waren vragenlijsten ontworpen waarop de onderwijskracht door simpelweg een kruisje te zetten vast kon leggen welke kwalificatie op de leerling van toepassing was. En bij twijfel: *'Wanneer u iets niet weet, vult u een vraagteken in, maar wees niet zo scrupuleus absolute zekerheden te bieden voor u zelf'*. Deze vragenlijsten moesten worden ingevuld omdat bij het schooladvies voor het voorgezet onderwijs niet alleen de rapportcijfers maar ook de thuissituatie van de leerling bepalend was. Dat was in een tijd dat het voortgezet onderwijs een stuk minder toegankelijk was dan nu. Afkomst, status, woonomgeving, geld; ze bepaalden de kansen van een kind op vervolgonderwijs. Waren de ouders van eenvoudige komaf, dan was het schooladvies meestal ambachts- of huishoudschool. Bij een kind van een notabele werd al snel gekeken naar mogelijkheden op de ULO of liever nog, naar de HBS. Bij de leerling moest de onderwijzer de thuissituatie op drie kwalificaties beoordelen:

Financieel.

1. zeer goed: fabrikanten, academici met zeer rendabele praktijk, grote zakenlieden enz.
2. welgesteld: goede middenstanders, hogere ambtenaren, bedrijfsleiders enz.
3. middelmatig: kleinere middenstanders, gemiddelde ambtenaren, werkmeester in een bedrijf enz.
4. beperkt: de gemiddelde arbeider.
5. arm: wat daar beneden ligt.

Intellectueel.

1. academisch: universitaire titel of daarmee gelijk te stellen vorming.
2. geletterd: onderwijzer, middelbare schoolopleiding, accountant enz.
3. middelmatig: ULO-opleiding zonder belangrijke verdere studie, goed ontwikkelde arbeider etc.
4. eenvoudig: de gewone arbeider, die zijn lagere schoolkennis voldoende heeft bijgehouden.
5. dom: dit niet zozeer bedoeld als omschrijving van de intelligentie, maar van de intellectuele ontwikkeling, (achteraf wonende keuterboertjes, zeer simpele arbeidersgezinnen enz.). Wel zal het met de zwakke verstandelijke aanleg der ouders ook een tekort van ontwikkeling samengaan.

Pedagogisch.

1. zeer goed: er wordt regelmatig op verstandige wijze aandacht aan de opvoeding besteed.
2. goed: er wordt behoorlijk werk gemaakt van de opvoeding.
3. middelmatig: de gewone situatie, waarbij een normale ordelijkheid in het gezin bestaat zonder speciale aandacht voor de opvoedkwesties.
4. weinig verzorgd: de opvoeding laat te wensen over, maar er bestaan ook geen eigenlijke mistoestanden.
5. verwaarloosd: spreekt voor zichzelf.

Zo toetsten ze in de jaren na de Tweede Oorlog het kind dat de lagere school zou gaan verlaten. Anno 2018 is er sprake van methodetoets, voortgangstoets (leerlingvolgsysteemtoets), de drie-minuten-toets, citotoets, eindtoets, examentoeets, intelligentietest, diagnostische test en wat al niet meer. De Onderwijsinspectie waarschuwde onlangs voor het ontstaan van een wildgroei aan toetsen. Zijn er inderdaad teveel eindtoetsen? Welke zijn dat dan en wat wordt er precies getoetst? Wat vinden ouders van al die toetsen? Waar moet een goede toets aan voldoen? En hoe zwaar weegt de eindtoets nog bij het schooladvies? Allemaal zaken waarover we ons druk maken. Maar de echte zorg is toch wel dat we - ceteris paribus – op termijn een gigantisch tekort zullen hebben aan gekwalificeerde leerkrachten. En dan zijn we nog verder van school.

Bijlagen

Roomsch Kath. Bijzondere School
BERGEIK ('T LOO).

GETUIGSCHRIFT
VAN GEDRAG EN VORDERINGEN

van 10 van Toffel
Leerling der 1de Klas 2de jaar
juli 1936

Gedrag	10	Beteekenis der cijfers:
Ijver	10	
Beleefdheid	10	
Handwerken	8½	
Godsdienst	10	10. Uitmuntend.
Lezen	9	9. Zeer goed.
Schrijven	9	8. Goed.
Rekenen	9	7. Ruim voldoende.
Ned. Taal	9	6. Voldoende.
Aardrijkskunde	8	5. Twijfelachtig.
Geschiedenis	10	4. Onvoldoende.
Natuurkennis	10	3. Zeer onvoldoende.
Zingen	9	2. Gering.
Teekenen	9	1. Zeer gering.
Totaal	83	

Handteekening der Ouders: H. van Toffel.

Van 4 leerlingen, No. 1
De Onderwijzeres der klas, M. van Toffel.

H. Nissen : 34
Antonie Lof : 22

Deze Bergeijkse leerlinge in 1936 scoorde maximaal op als het ging om Gedrag, Ijver, Beleefdheid en Godsdienst. Ook als praktiserend katholiek mocht zij er zijn: 24 keer naar de kerk gegaan om de Heilige Mis bij te wonen en 22 maal naar het Lof.

In de jaren vijftig deed het onderwijzend personeel via het schoolrapport een dringend beroep op de ouders om ervoor te zorgen dat hun kroost de katholieke rituelen niet zou verzaken.

Ouders, wij wijzen U, in het belang van Uw kinderen, op het volgende:

1. Waakt er voor, dat zij trouw en met eerbied het morgen- en avondgebed bidden.
2. Stuurt hen zoveel mogelijk 's morgens naar de H. Mis.
3. Zorgt, dat zij thuis de Catechismus leren.
4. Hoofd en personeel zijn buiten de lesuren steeds genegen met U over schoolzaken te spreken.
5. Draagt er zorg voor, dat Uw kinderen steeds op tijd in school aanwezig zijn. Stuurt hen echter niet te vroeg van huis.
6. Geen kind mag de school verzuimen, zonder vooraf aan het hoofd der school verlof te hebben gevraagd, in geval van ziekte dient tijdig bericht te worden gezonden.
7. Toont dikwijls Uw belangstelling voor het onderwijs.

Ingeschreven de 19

Afgeschreven de 19

wegens

Ouders, wij vragen U, in het belang van Uw kinderen:

1. Waakt er voor, dat zij trouw en met eerbied het morgen- en avondgebed bidden.
2. Stuurt hen zo veel mogelijk 's morgens naar de H. Mis.
3. Zorgt, dat zij thuis de catechismus leren.
4. Verbiedt hun te roken, geeft nooit bier, kweekt geen snoepers.
5. Toont dikwijls Uw belangstelling voor het onderwijs.

Ingeschreven den 1 september 1951.....

Afgeschreven den 31 augustus 1951.....

wegens toelating naar Valkenwaard

't Loo — Bergeijk, juli 1951.....

Het Hoofd der School.
H. van Toffel.

Aan Ouders en Verzorgers!

Overtuigd van Uwe belangstelling in de vorderingen van Uw kind, wordt U hierbij het laatste rapport aangeboden. Beleefd verzoek ik U, het op de daarvoor bestemde plaats voor „gezien” te willen tekenen.

R. G. Hof
Het Hoofd der School.

BETEKENIS DER CIJFERS:

10 uitmuntend	5 twijfelachtig
9 zeer goed	4 onvoldoende
8 goed	3 slecht
7 ruim voldoende	2 zeer slecht
6 voldoende	1 gering

SCHOOLJAAR 1952 — 1953

Vakken	1e rapport	2e rapport	3e rapport	Handtekening van het hoofd van het gezin
Godsdienst	9	9	9	Gezien 1e Rapport: <i>Kerstinus 1952</i>
Lezen	9	9	9	
Schrijven	7	7	7+	
Rekenen	9	8	8	
Nederlandse Taal	9	8	9	
Vad. Geschiedenis	-	-	-	Gezien 2e Rapport: <i>g.s. v.d. Heijde</i>
Aardrijkskunde . .	-	-	-	
Kennis der Natuur	-	-	-	
Zingen	6	6	6	
Tekenen	7	7	7	
Nutt. Handwerken				Gezien 3e Rapport: <i>g.s. v.d. Heijde</i>
Lich. Oefeningen .				
Kerkbezoek				
Gedrag	8	7	7	
Vlijt	9	9	9	
Orde	9	9	9	

Overgegaan }
 Voorwaardelijk } naar de 3de klasse
 Niet-overgegaan }

De Onderwijzer(es) der Klasse

Het Hoofd der School.

M. A. M. Thunnis

R. G. Hof

19 57-19 58

St. Petrus Canisiuschool - Aalst

VAKKEN	Tenue rapport	Levens rapport	Tenue rapport	Pense rapport	Overgang	BEMERKINGEN
Gedrag	8	8	8	9	8	nr 9 van de klas
Vlirt	8	7	8	9	8	Hadst verhoord
Godsdienst	7	9	8	9	9	
Lezen	7	7	7	8	7½	
Schrijven	5	5	6	6	6	
Rekenen	8	8	9	9	9	
Nederlandse Taal	8	8	8	9	9	
Vaderlandse Geschiedenis						
Aardrijkskunde						
Kennis der Natuur						
Zingen		6		6	6	
Tekenen		5		6	6	
Lich. Oefeningen		7		7	8	
Verzuimen		0		1	0	
<i>Kelamachi</i>		7		6	6	

VERKLARING DER CIJFERS:

10. Onvoldoende	5. Twijfelachtig
9. Zeer goed	4. Onvoldoende
8. Goed	3. Zeer onvold.
7. Ruim voldoende	2. Gering
6. Voldoende	1. Zeer gering

Handtekeningen van de Ouders of Voogd

1. B. Putman	4. B. Putman
2. B. Putman	5. B. Putman
3. B. Putman	6. B. Putman

Ouders, wij wijzen U, in het belang van Uw kinderen, op het volgende:

1. Waakt er voor, dat zij trouw en met eerbied het morgen- en avondgebed bidden.
2. Stuurt hen zoveel mogelijk 's morgens naar de H. Mis.
3. Zoegt, dat zij thuis de Catechismus leren.
4. Hoofd en personeel zijn buiten de lesuren steeds genegen met U over schoolzaken te spreken.
5. Draagt er zorg voor, dat Uw kinderen steeds op tijd in school aanwezig zijn. Stuurt hen echter niet te vroeg van huis.
6. Geen kind mag de school verzuimen, zonder vooraf aan het hoofd der school verlof te hebben gevraagd, in geval van ziekte dient tijdig bericht te worden gesonden.
7. Toont dikwijls Uw belangstelling voor het onderwijs.

Ingeschreven de _____ 19 _____

Afgeschreven de _____ 19 _____

wegens _____

AALST, _____ 19 _____

Het Hoofd der School:
J. A. SOMERS

RAPPORT

VOOR

B. Putman

LEERLING VAN DE 2^e KLAS

HET HOOFD DER SCHOOL:

Somers

DE KLASSE-ONDERWIJZER

Putman

N.V. "ASCOF", EINDHOVEN

Bronnen

- Babyboomers, indrukken vanuit de statistiek. CBS, De Haag/Heerlen, 2012.
- Zwijzen een passie voor uitgeven, geschiedenis van een educatieve uitgeverij. Uitgeverij Zwijzen B.V. Tilburg, 1997.
- Kwekeling tussen akte en ideaal, de opleiding tot onderwijzer(es) vanaf 1800. Mineke van Essen, Amsterdam 2006.
- Jack Geudens van de Spaanrijt, <https://grandioos.wordpress.com/>
- BHIC, <https://wierookwijwaterenworstenbrood.nl/>

Met dank aan Frits van der Heijden, Ben Putman en Cas van Houtert.

Dit artikel werd eerder geplaatst in de Keersopper, periodiek van de Heemkundekring Bergeijk, jaargang 13, nummer 52, december 2018.